

LÄR OM KÄRNVAPEN

Genus och kön

Orden "kön" och "genus" används flitigt i vårt språk, men innan vi går vidare med att titta på vad genus har med kärnvapen att göra är det bäst att reda ut vad dessa begrepp betyder och vad som är skillnaden mellan dem:

Kön	Genus
Biologiska, medfödda likheter och olikheter mellan kvinnor och män	Socialt och kulturellt skapade roller och karaktärsdrag som tillskrivs kvinnor och män.
Exempel: Kvinnor och män har olika hormonbalans (olika nivåer av testosteron och östrogen). Detta gör att män, som har mer testosteron, har bättre förmåga att utveckla muskelmassa och bli fysiskt starka.	Exempel: Kvinnor anses ofta vara vårdande och omhändertagande av naturen medan det snarare är så att kvinnor utvecklat kunskaper i detta för att de genom historien haft ansvar för familj och hem och redan som barn lärts att leka vårdande lekar med dockor och köksleksaker.

Vad kallar vi manligt och kvinnligt?

Genus handlar inte bara om individens identitet eller hur samhället lär oss att en man eller kvinna, pojke eller flicka ska vara. Genus är också ett sätt att bestämma vem som har makt - oavsett om det gäller i hemmet, där mannen traditionellt anses vara familjeöverhuvud, eller i samhället i stort, där män oftast finns närmast makten - politiskt, ekonomiskt, religiöst etc.

Den individuella identiteten och maktstrukturer i stort är nära kopplade till varandra. På så vis gör de betydelser och karaktärsdrag som kulturellt associeras med maskulinitet att många uppfattar det som naturligt att män styr sina familjer och samhällen. Om vi som samhälle har en gemensam syn på att män troligen är starka, rationella, förståndiga, ansvarstagande och villiga att slåss om så behövs (alltså karaktärsdrag som ofta förknippas med att vara "maskulin"), så kommer vi också att tycka att de har rätt att styra och ha mest makt. Och på samma sätt: om vi som samhälle har en gemensam syn på att kvinnor är svaga, känslamma, irrationella, passiva, vårdande och i behov av beskydd (alltså karaktärsdrag som ofta förknippas med att vara "feminina"), så kommer vi att tycka att det är naturligt att

kvinnors liv ska begränsas till att ta hand om familjen och hemmet. Och så ser det till stor del ut idag, även i Sverige – världens mest jämställda land. I näringslivets bolagsstyrelser i Sverige är endast 16 % kvinnor¹, medan kvinnor till 80 % är de som tar ut föräldraledighet.² Det här är naturligtvis ingen heltäckande bild av hur det ser ut med rollfördelningen mellan kvinnor och män i Sverige, men ger en bild av vilken typ av uppgifter som associeras till vilket kön.

Nästa viktiga steg när vi pratar om genus är att inse att effekterna går längre än till vilken betydelse som tillskrivs män eller kvinnor och hur detta bidrar till att makten fördelas ojämnt mellan kvinnor och män. Genus fungerar också som ett symboliskt system: våra uppfattningar om genus tränger igenom och formar våra idéer om många andra aspekter av samhället, långt bortom man-kvinnorelationer – bland annat politik, vapen och krigsföring.

När man ber ungdomar i högstadiet eller gymnasiet att kategorisera en lista med ord under antingen "manligt" eller "kvinnligt" brukar variationerna mellan listorna inte bli så stora – både killar och tjejer brukar lämna in en lista som ser ut ungefär så här:

Manligt	Kvinnligt
Tanke	Känsla
Aktiv	Passiv
Rationell	Irrationell
Styrka	Svaghet
Mod	Rädsla
Intelligens	List
Själv	Andra
Primär	Sekundär
Allvarlig	Lekfull
Verklighet	Föreställning
Vetenskap	Humanism
Filosofi	Myt
Ordning	Kaos
Konstant	Flyktig
Dominant	Underordnad
Själsäker	Osäker
Sanning	Fantasi
Center	Marginal
Mästare	Slav
Lärare	Elev

Det enklaste sättet att analysera det här är att ta några av de adjektiv som associeras med maskulinitet (t.ex. styrka, rationalitet, aktivitet, självsäkerhet) och femininitet (t.ex. svaghet, irrationalitet, impulsivitet, passivitet). Några saker framstår klart och tydligt:

- för det första utgör adjektiven par av karaktärsdrag som ses som varandras motsatser
- för det andra värderas orden på den "manliga" sidan nästan alltid högre
- för det tredje definieras själva meningen av maskulinitet och femininitet genom dess motsatsrelationer. Det betyder att de är beroende av varandra för att överhuvudtaget få en mening: maskulinitet skulle inte existera utan femininitet och vice versa. På så sätt kan en man inte uppfattas som otillräcklig i sin manlighet eller fjollig, om vi inte hade en uppfattning om "feminina" karaktärsdrag som män till varje pris måste undvika.

Manligt med krig och kvinnligt med fred???

I slutrapporten från Kommissionen om Massförstörelsevapen år 2006, (Blixkommissionen), konstateras att: "I synnerhet har kvinnoorganisationer ofta spelat en avgörande roll – från fredskonferenserna i Haag på 1800-talet till dags dato. Kvinnors roll i att bevara och gynna fred och säkerhet uppmärksammades av FN: s säkerhetsråd i resolution 1325 (år 2000). Kvinnor har helt korrekt observerat att militärpolicys och användandet av väpnat våld ofta har influerats av felaktiga idéer om manlighet och styrka. En förståelse för och en frigörelse från detta traditionella perspektiv kan hjälpa till att avskaffa några av de hinder som står i vägen för nedrustning och ickespridning."³ Ändå har kvinnors roll i dessa sammanhang ofta förbisett eller glömts bort.

"Vi var tvungna att visa omvärlden att vi inte är ett land av eunucker" utropade ledaren för hinduiska nationalisterna Balasaheb Thackeray efter de indiska kärnvapenprovsprängningarna 1998. Kärnvapen – det största, starkaste och farligaste av alla vapentyper – associeras med maskulinitet, makt och potens. Indien, ett av de senaste länderna i ordningen att skaffa kärnvapen, kände sig tvunget att visa att det inte var ett svagt land; att det inte var ett land med stympad manlighet. Därför är också ett genusperspektiv viktigt när man diskuterar kärnvapenedrustning och spridning av kärnvapen.

De flesta stater vill framstå som starka, respektingivande och med makt att påverka omvärlden. Innehav av kärnvapen skapar en hierarki av makt i världen: den som har kapacitet att förstöra världen mest, har också störst makt. Att USA som redan har världens starkaste ekonomi och största konventionella militära styrka menar att man måste ha kärnvapen för att bevara nationens säkerhet ger tydliga signaler till andra stater om kärnvapens makt. Att skaffa egna kärnvapen blir ett sätt att uppvisa att det egna landet har samma styrka, samma makt, samma maskulinitet. Det är i "hårda" termer av makt, styrka och potens som kärnvapen diskuteras.

I den internationella säkerhetspolitiska debatten kring kärnvapen utelämnas oftast "mjuka" aspekter så som känslor av rädsla och uppgivenhet och konsekvenser av användande av kärnvapen räknat i människoliv eller fysisk och psykisk ohälsa. Eftersom vapen i allmänhet och kärnvapen i synnerhet associeras till maskulinitet och styrka blir nedrustning ett uttryck för det motsatta: femininitet och svaghet. Det är inte ord som stater vill förknippas med – och därför blir nedrustning inte heller ett

attraktivt alternativ. För att komma tillrätta med en del av den problematik som ligger bakom lösningen i internationella nedrustningsförhandlingar, måste vi lära oss att tänka om när det gäller maskulint och feminint; manligt och kvinnligt; styrka och svaghet.

"Jag kände mig som en kvinna", berättar en manlig fysiker. Han minns hur han på ett möte tillsammans med andra kärnvapenstrateger jobbade med att ta fram modeller för kärnvapenattacker. Först jobbade man med en modell som skulle kräva 36 miljoner dödsoffer. Man ändrade sedan modellen, och kunde minska antalet dödsoffer till 30 miljoner. "Åh, det är ju bra, bara 30 miljoner dödsfall", kommenterade strategerna. Mannen berättar att han plötsligt hörde vad de egentligen satt och sade och utbrast: "Vänta, jag insåg precis hur vi pratar om det här - bara 30 miljoner! Bara 30 miljoner människor som skulle dödas på ett ögonblick!". Tystnaden föll över rummet. Ingen sa ett ord; ingen ens tittade på mannen. "Det var fruktansvärt", säger han. "Jag kände mig som en kvinna".⁴

Den manliga fysikern hade gjort misstaget att tänka "mjukt" i ett sammanhang där man arbetade med militära strategier och där man undvek att prata konsekvenser i lidande och död. Han uppfattade det själv som att han hade agerat som en kvinna - och att vara som en kvinna var verkligen inget positivt i det här sammanhanget. Och han hade inte bara tänkt på människoliv. Han hade dessutom okontrollerat, känslösamt och spontant uttryckt vad han tänkte - karaktärsdrag som allmänt förknippas med feminitet.

USA:s agerande innan invasionen av Irak 2003 är ett tydligt exempel på våldsanvändande som en maktuppvisning. Med hänvisning till att Irak hade ett program för massförstörelsevapen gjorde USA och Storbritannien mot FN:s och större delen av omvärldens vilja en militär invasion av Irak den 20 mars 2003. FN:s vapeninspektörer i Irak UNMOVIC meddelade i januari samma år att man inte funnit bevis för att landet skulle ha massförstörelsevapen men tillade att många frågor kvarstod att besvara. Internationella atomenergiorganet (IAEA) rapporterade på liknande sätt. USA och Storbritannien valde dock att inte vänta: vapeninspektioner var helt enkelt inte nog kraftfulla tag mot en "skurkstat". En militär invasion som tydligt uppvisar vem som har makten blev ett mer attraktivt alternativ. Vapeninspektioner var "mjukt" och "feminint" och inget som sätter respekt i omvärlden. Att gå in med bombflygplan och kanoner är "hårda" och "maskulina" budskap som alla förstår att koppla till makt och till vem som bestämmer.

Vi tar ett annat exempel - ur populärkulturen - för att visa hur vapen och krig kopplas till maskulinitet. Det är inte ofta vi ser muskulösa, svettglänsande män agera diplomatiskt för att lösa kriser och konflikter i Hollywoodfilmer. Nej, de traditionellt manliga, maskulina figurerna plockar fram sina stora vapen och skjuter ner fienden. Pratar och förhandlar gör snarare klena, glasögonprydda män i kostym och sidbena (med James Bond som ett undantag som både pratar och skjuter). Att konsultera,

kompromissa, förhandla, samarbeta och – allra värst – vara beroende av andra associeras med svaghet och bristande maskulinitet.

Alltför få kvinnor – resolution 1325

En annan viktig faktor när man pratar om ett genusperspektiv på kärnvapen och nedrustning är könsbalansen i beslutsfattande församlingar. Det finns ingenting som säger att världen skulle vara en fredligare plats om den styrdes av kvinnor, även om man hör det påståendet då och då. Det finns heller ingenting som säger att vi skulle se ett snabbare avskaffande av världens kärnvapenarsenaler om det var fler kvinnor som bestämde. Men en sak är säker: vi lever i en värld där ungefär hälften av invånarna är kvinnor. Men vi lever helt klart inte i en värld där hälften av beslutsfattarna är kvinnor.

Som vi konstaterat ovan ses nedrustningsfrågor traditionellt som hårda, manliga frågor. Att endast få kvinnor finns på höga positioner i nedrustningsförhandlingar kan bero på olika saker. Dels kan det vara svårt för kvinnor att slå sig fram på den traditionellt mansdominerade säkerhetspolitiska arenan. Dels kan det vara färre kvinnor som ens försöker, eftersom kvinnor oftare fostras till att intressera sig för ”mjuka” frågor som utveckling och bistånd.

År 2000 antog FN:s säkerhetsråd en resolution om Kvinnor, fred och säkerhet: resolution 1325. En av målsättningarna med resolution 1325 är att öka kvinnligt deltagande på alla nivåer av säkerhetspolitiskt arbete. Att säkerhetsrådet har antagit en resolution betyder att resolutionens innehåll blir bindande för alla FN:s medlemsländer. Det innebär alltså att alla länder i världen har åtagit sig att arbeta för att öka det kvinnliga deltagandet i det säkerhetspolitiska arbetet – från gräsrotsnivå till högsta beslutsfattande nivå.

När man blickar ut över de samlade regeringsrepresentanterna i nedrustningskonferensen (CD) i Genève står det dock klart att antalet kvinnor i internationella nedrustningsförhandlingar fortsättningsvis är låg, trots målsättningarna i resolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet. Av 65 medlemsstater är det bara en dryg handfull som har kvinnor som huvudrepresentanter. Vägen är lång att gå innan hälften av världens befolkning – kvinnorna – finns representerade i lika stor utsträckning som den andra hälften av världens befolkning – männen – i beslutsfattande församlingar.

1 Riksdagen http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GU02C350

2 Jämställdhetsombudsmannen http://www.jamombud.se/remissvar/remiss_13356104.asp

3 *Weapons of Terror. Freeing the World from Nuclear, Biological and Chemical Weapons*. Weapons of Mass Destruction Commission slutrapport, 2006. s 160

4 Cohn, C, Hill, F och Ruddic, S. The Relevance of Gender for Eliminating Weapons of Mass Destruction <http://www.wmdcommission.org/> (Nr. 38)